

РЕЦЕНЗІЯ

**завідувача кафедри кримінального правосуддя та правоохоронної
діяльності, кандидата юридичних наук, доцента**

Волинського національного університету імені Лесі Українки

Фідрі Юлії Олександрівни

на дисертацію Рубльової Оксани Володимирівни

на тему: «ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЕКОЛОГІЧНІ

ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ

ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії

з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження. Відповідно до ст. 14 Конституції України земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави. Для України земля є також невід'ємною частиною національного добробуту. Однак негативний промисловий та антропогенний вплив завдає землям нашої держави шкоди катастрофічних масштабів, а наслідки можуть відчуватися десятиліттями або взагалі бути незворотними. Окрім того, на сьогодні Україна повною мірою відчуває на собі ще й нищівні екологічні наслідки війни, спричинені масштабними руйнуваннями інфраструктури через ракетні та артилерійські обстріли, активними бойовими діями, замінуванням значних територій, в результаті чого відбувається забруднення ґрунту та земель, знищення лісів, загибель рослинного та тваринного світу.

Безпрецедентні за своїми масштабами та наслідками виклики та загрози екологічній безпеці, з якими стикнулася Україна, вимагають послідовної, системної та чітко скоординованої реакції з боку держави, зокрема і у формі притягнення до юридичної відповідальності.

Юридична відповідальність має особливе значення у механізмі забезпечення правової охорони довкілля, а також захисту й відновлення

екологічних прав громадян. Водночас, її діючі механізми демонструють обмежену ефективність і часто не забезпечують належного правового реагування на порушення у цій сфері. Недосконалість формулювань правових норм, проблеми з розмежуванням різних видів правопорушень, труднощі у доказуванні екологічної шкоди, а також слабка правозастосовна практика знижують реалізацію усіх важливих функцій юридичної відповідальності.

Крім того, правова система України потребує адаптації до європейських стандартів у сфері захисту довкілля, що передбачає підвищення відповідальності за шкоду, заподіяну земельним ресурсам, удосконалення правових механізмів відшкодування шкоди.

Усе вищенаведене спонукає до наукових розвідок та дослідження юридичної відповідальності за екологічні правопорушення у сфері земельних відносин, що стане важливим кроком до підвищення ефективності екологічної політики держави, забезпечення екологічної безпеки та досягнення цілей сталого розвитку в Україні.

Таким чином, дисертаційне дослідження Рубльової Оксани Володимирівни на тему «Юридична відповідальність за екологічні правопорушення у сфері земельних відносин в Україні» вбачається актуальним та своєчасним.

Обґрунтованість наукових положень дисертації, їх достовірності і новизни. Структура дисертації дозволила авторці повною мірою розкрити предмет дисертаційного дослідження. Джерельна база роботи (190 джерел) свідчить про ґрунтовне та різнобічне опрацювання проблеми, а також про високий рівень наукової підготовки авторки, її наукову зрілість.

Високий ступінь обґрунтованості та аргументованості результатів дисертації також обумовлений релевантним застосуванням здобувачкою загальнонаукових та спеціальнонаукових методів пізнання правових явищ, серед яких діалектичний, системний, формально-логічний, порівняльно-

правовий, методи класифікації та тлумачення правових норм, метод прогнозування.

У дисертаційному дослідженні Рубльової О.В. здійснено комплексний науковий аналіз юридичної відповідальності за екологічні правопорушення у сфері земельних відносин в Україні, а також сформульовано ряд висновків та рекомендацій щодо перспектив подальшого розвитку й удосконалення національного законодавства і відповідної правозастосовної діяльності у цій сфері.

Серед найбільш вагомих результатів дослідження, які визначають його наукову новизну, можна відзначити наступні:

- сформульовано авторське визначення юридичної відповідальності за екологічні правопорушення у сфері земельних відносин та екологічного правопорушення у сфері земельних відносин;
- запропоновано конструкцію кваліфікуючих ознак кримінальних правопорушень здійснювати з урахуванням темпоральних (часових) і просторових критеріїв спричиненої екологічної шкоди та її наслідків;
- удосконалено розуміння окремих функцій юридичної відповідальності за екологічні правопорушення у сфері земельних відносин.

Вартою уваги є пропозиція дисертантки доповнити існуючу класифікацію земельних правопорушень залежно від конкретного виду об'єктів (власне земельні правопорушення та земельні правопорушення екологічної спрямованості) ще однією групою земельних правопорушень – земельні правопорушення, які зазвичай не мають екологічного спрямування, однак потенційно можуть його набути.

Заслужують на увагу наведені здобувачкою у дисертації наукові аргументи про необхідність виокремлення еколого-правової та земельно-правової відповідальності як самостійних видів юридичної відповідальності за екологічні правопорушення у сфері земельних відносин поряд із дисциплінарною, адміністративною, кримінальною та цивільною.

Оригінальними є запропоновані авторкою аргументи щодо

обґрунтування недоцільності виокремлення як самостійних психологічної, організаційної та політичної функції юридичної відповідальності за екологічні правопорушення у сфері земельних відносин.

На позитивну оцінку заслуговують висловлені дисертанткою пропозиції щодо необхідності активізації адаптації вітчизняного законодавства з питань юридичної відповідальності за екологічні правопорушення у сфері земельних відносин до підходів ЄС в частині удосконалення понятійно-категоріального апарату та про перегляд застосовуваних у національному законодавстві заходів впливу адміністративного і кримінального характеру на правопорушників з метою посилення таких заходів.

Також слід підтримати аргументацію авторки щодо забезпечення ефективності юридичної відповідальності за екологічні правопорушення у сфері земельних відносин в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення України шляхом розробки й закріплення у вітчизняному правовому полі відповідного інституційного механізму (спеціалізованих екологічних судів), проведення обов'язкових екологічних аудитів (експертиз), реалізації комплексних програм для відновлення пошкоджених і забруднених земель, створення більш чітких методик розрахунків економічної та екологічної шкоди з дієвим механізмом їх реалізації.

Висновки дисертації є цілісними, логічними та обґрунтованими, відповідають меті та завданням дослідження й містять важливі теоретичні та практичні положення щодо особливостей юридичної відповідальності за екологічні правопорушення у сфері земельних відносин в Україні.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання. Основні положення і результати дослідження можуть бути використані у науково-дослідній діяльності – для подальшого вивчення та дослідження юридичної відповідальності за екологічні правопорушення у сфері земельних відносин в Україні; у нормотворчій діяльності – для розробки нових нормативних актів та вдосконалення чинного законодавства України з метою ефективної

регламентації юридичної відповідальності за екологічні правопорушення у сфері земельних відносин; у правозастосовній діяльності – в роботі органів влади з метою забезпечення єдності розуміння й правильності застосування ними правових норм при вирішенні питань притягнення осіб до юридичної відповідальності за екологічні правопорушення у сфері земельних відносин; у навчальному процесі – при викладанні навчальних курсів «Земельне право України», «Екологічне право України», «Аграрне право України», «Природоресурсне право України», «Правове забезпечення екологічної безпеки», а також при підготовці підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій тощо із вказаних дисциплін.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження викладено в 10-ти наукових працях, з них 3 наукові статті опубліковані у фахових виданнях України категорії Б, перелік яких затверджено МОН України, а також 7 тез доповідей на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Зазначені публікації повною мірою висвітлюють основні наукові положення дисертаційного дослідження.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Дисертація є самостійно написаною кваліфікаційною науковою працею із науково-обґрунтованими висновками та рекомендаціями, які винесені авторкою для публічного захисту. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідні джерела. У роботі відсутнє привласнення чужих ідей, результатів або слів без оформлення належного цитування.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Позитивно оцінюючи роботу, слід зазначити, що зміст дисертації, як і будь-якого творчого, самостійного дослідження, містить положення дискусійного

характеру, які потребують додаткової аргументації під час публічного захисту.

1. Підрозділ 3.1. дисертації присвячений правовим особливостям юридичної відповідальності за екологічні правопорушення у сфері земельних відносин в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення України. У цьому підрозділі дисертанткою (стор. 153) зроблено висновок про нагальну необхідність створення фондів для поточного та перспективного відновлення земельних ресурсів і систем ефективного моніторингу їх стану. Хотілось би, щоб авторка більш детально зупинилася на тому, яким саме чином пропонується інтегрувати механізми компенсації шкоди (зокрема через спеціальні фонди) у діючу систему публічних фінансів та екологічного правозастосування, і якою, на думку здобувачки, бачиться правова природа відповідного фонду – державна установа, цільова програма, міжнародний механізм?

2. Окреслюючи у дисертації (стор. 159) першочергові завдання, які стоять перед нашою державою у розрізі проблематики юридичної відповідальності за екологічні правопорушення у сфері земельних відносин, серед яких внесення доповнень та уточнень до чинної нормативно-правової бази з питань юридичної відповідальності за екологічні правопорушення земельного законодавства, введення обов'язкових екологічних аудитів для землекористувачів, розробка програми відновлення (фізичного і якісного) земельних та інших ресурсів під час дії та після скасування воєнного стану, здобувачка вказує на необхідність розгляду можливості запровадження в Україні екологічних судів для розгляду випадків вчинення екологічних правопорушень та призначення адекватних стягнень і відшкодувань за спричинену екологічну шкоду, та відповідно, (стор. 175) пропонує «...розробити й закріпити у вітчизняному правовому полі відповідний інституційний механізм (спеціалізовані екологічні суди)...». Вбачається, що така позиція авторки потребує додаткового обґрунтування, оскільки постає питання: в чому полягає функціональна чи процесуальна неефективність

наявної судової системи, яка потребує саме створення окремого екологічного суду, а не, наприклад, запровадження спеціалізованих палат у межах існуючих юрисдикцій?

3. У дисертації (стор. 131) авторкою зроблено висновок про необхідність удосконалення окремих статей КК України, які передбачають кримінальну відповідальність за спричинення шкоди як результату скоєного екологічного правопорушення у сфері земельних відносин та запропоновано (стор. 131, стор. 174) при визначенні відповідальності за екологічні правопорушення у сфері земельних відносин в Особливій частині КК України конструювати кваліфікуючі ознаки кримінальних правопорушень з урахуванням темпоральних (часових) і просторових критеріїв спричиненої екологічної шкоди та її наслідків. Позитивно оцінюючи висловлені Рубльовою О. В. міркування на користь такої пропозиції, на захисті роботи хотілося б почути додаткову аргументацію стосовно того, чи можна вважати, що чинна редакція статті 239 КК України (Забруднення або псування земель) не повною мірою враховує темпоральні (часові) та просторові (територіальні) характеристики екологічної шкоди, і які, на думку дисертантки, можливі шляхи вдосконалення цієї норми для належного врахування тривалості наслідків та масштабу забруднення земель?

Утім, висловлені зауваження мають переважно рекомендаційний або дискусійний характер і не впливають на високий рівень, наукову новизну та дослідницьку достовірність результатів дослідження. Представлена дисертація є ґрунтовним науковим дослідженням, що свідчить про вирішення важливої проблеми в правовій науці, а саме – встановлення особливостей науково-теоретичних і правових засад юридичної відповідальності за екологічні правопорушення у сфері земельних відносин в Україні.

Загальний висновок. Дисертаційне дослідження Рубльової О.В. на тему: «Юридична відповідальність за екологічні правопорушення у сфері земельних відносин в Україні» є завершеною, самостійно підготовленою кваліфікаційною науковою працею, в якій отримані нові науково

обґрунтовані та практично цінні результати, що вирішують важливе наукове завдання. Актуальність обраної теми дисертації, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, новизна та повнота викладу в опублікованих працях повністю відповідають вимогам Міністерства освіти і науки України. Дисертаційне дослідження не містить порушень академічної доброчесності.

Таким чином, дисертація на тему «Юридична відповідальність за екологічні правопорушення у сфері земельних відносин в Україні» відповідає спеціальності 081 «Право», вимогам п. п. 6, 7, 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її авторка – Рубльова Оксана Володимирівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

РЕЦЕНЗЕНТ

**Завідувач кафедри кримінального правосуддя
та правоохоронної діяльності Волинського
національного університету імені Лесі Українки
кандидат юридичних наук, доцент**

Юлія ФІДРЯ